

ZAMONAVIY TIPDAGI AXBOROT-KUTUBXONA XIZMATI

Óteniyazova Sulwxan

*O'zMKÓMI Nukus filiali Madaniyat va san'at muassasalarini
tashkil etish va boshqarish sohasi 3-kurs talabasi*

Annotatsiya. Kutubxona texnologiyalarini avtomatlashtirish borasidagi yangiliklar foydalanuvchilarning mukammal malumot olishlarini táminlash, zamonaviy tipdagi axborot-kutubxona xizmatining asosiy maqsadi-fondini yangi adabiyotlar bilan boyitib borish haqida so'z boradi.

Kalit so'z. Manaviyat, kutubxona, tafakkur, axborot-kutubxona markazi.

Mashhur francuz faylasufi Franc Bikon “Kitoblar tafakkur durdonalarini avloddan avlodga eltuvchialq kemalaridir” deb bejiz aytmagan. Zero, kitob aqlni sharqlaydigan, tafakkur bulóginini ochadigan va uni ilxomlandiradigan buyuk mujizadir.

Insoniyat paydo bólibtiki, u dunyoni bilishga, ózini-ózi bilishga qiziqqan, intilgan. Shu nuqtai nazardan kitobning paydobólishini hám insonning paydo bólishiga tenglashtirsa bólaberadi. Dastlab odamzod óz hissiyotlarini yerga, toshlarga, daraxt pustlóigiga va keyinchalik terilarga bitgan. Manbalarda keltirishisha qógozning paydo bólishida qádimda Nil daryosi soxillarida úsgan papirus ósimligining róli katta bólgan. U qamish va bambukka uqshagan ósimlik bólib, mahalliy aholi undan qayiq, savatlar yasagan. Uning poyasidan uzin-uzin tasmalar qirqib olinib, yonma-yon joylashtirilgan va yoóoch tuqmoq material xosil bólgan.

Kutubxonalar xalqning, millatning kózgusi desak mubolağa bólmaydi. Kutubxonalarni ózida úlkan manaviy boyliklarni mujassam etgan, kitobxon oquvchilarning oquvga quchimcha komak beradigan bosh vaqtini tashkil etishga moljallangan manaviy-marifiy maskan dep etirof etish múmkin.

Mustaqillik yillaridan boshlab kutubxonalarimiz ham mazmunan, ham shaklan boshqasha faoliyati kórsata boshladi. Ayniqsa, Birinchi prezidentimiz 1991-yilning ózidayoq Oliy Kengashning 1-sessiyasida iqtisodiy soxalar bilan birgalikta, manaviyat soxasiga jiddiy etibor qaratish lozimligini uqtirib ótkanligining ózi kutubxonachilik soxasini yangi sifat bosqichiga olib shiqish uchun zamin yaratadi desak xech mubolağa bólmaydi.

Ótgan yigirma yil davomida kutubxonalarning shaklan va mazmunan ósish kórsatkishlarini uch bosqichga bólib órganish mámkin. Daslabki ósish bosqichi 1991-1997-yillarga, ikkinchi bosqich 1998-2005-yillarga, úchinchi bosqich esa 2006-2011-yillarga tógrí keladi. Shu bois bolsa kerak, barcha soxalarda bólgani kabi kutubxonachilik soxasiga ham “kómak” beradigan, jumladan, kutubxonalarga raxnomalik qilmoqchi bólgan xalqaro fondlar grant berish maqsadida Ózbekistonga

yopirilib kela boshladi. Tógrisi, bu xol xali ushbu yónalishida tajribaga ega bólmagan kutubxonalarni shoshirib ham qoydi. Tasavvur qiling, endigina kompyuter texnikalari yurtimizga kirib kel boshlagan paytda kutubxonalarni bepul kompyuterlashtiramiz, sizni óz xisobimizdan zamonaviy texnologiyalarga óqitamiz deb tursa, shoshmay bóladimi.

Ózbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimovning 2006-yil 20-iyuldaǵi “Respublika axolisini axborot-kutubxona bilan táminlashni tashkil etish tógrisida”gi PQ-381-sonli qarori kutubxonalar uchun yangi davrni boshlab berdi.

Mazkur qaror bilan kutubxonalar ananaviy kutubxonalikni saqlab qolgan xolda axborot-kutubxona, axborot-resurs markazlariga aylantirildi.

Ózbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimovning 2006-yil 20-iyuldagi “Respublika axolisini axborot-kutubxona bilan taminlanishini tashkil etish tuǵrisida”gi qarori respublikaning barcha viloyatkarda bolgani kabi Sirdaryo viloyatining Axborot kutubxona markazi jamoasini hamda foydalanuvchilarini ǵoyatda ruxlandirdi.

Kutubxonalar óz oldilariga qoyilgan vazifalarni sifatli va tóliq qondirish uchun óz kitobxonalari talabalarini toliq bajarishka xarakat qilmoqtalar. XIX-XX asrlarda kitobxonalarga ananaviy xizmat kórsatilgan, yani foydalanuvchilarga adabiyotlar berib, kitobxon formulyariga yozib qoyiladi. XXI-asrga kelib kitobxonlarga noananaviy xizmat qilishmoqda. Hozirgi yoshlarning kitobga bolgan extiyojigina emas, bálki rang-barang mavzularga, zamonaviy texnologiyalarga qiziqishi ham ortgan. Ular xorijiy tillarni órganishga xarakat qilyapti, demak, oquv qóllanma, luǵatlarga va ularning elektron kórinishidagi variantlariga talab katta. Bugingi avlod yoshlari vatanimiz tarixi va falsafasi, milliy davlatshiligimiz tarixini chuqur organishga intilayotganligi etiborli xoldir. Ayniqsa, temuriylar, boburiylar davriga oid tarixiy, ilimiy va ilimiy-ommabop asarlar kitobxonalar qulidan tushmaydi.

Zamonaviy ózbek yozuvchilarining asarlari, zamonaviy rus yozuvchilarining asarlari, ózbek mumtoz adabiyoti, chet el mumtoz adabiyoti, tarixiy romanlariga, sheriya va adabiyotga qiziquvchi yoshlar ham oz emas. Fitrat, Cholpon, Oybek, Said Ahmad, Abdulla Oripov, Tohir Maliklarning asarlari sevib oqilmoqda. Bugingi yoshlarimiz “Prezident asarlari burchagi”ga, “Alisher Navoiyning 570-yilligi” kórgazmasiga, “Axborot-kutubxona texnologiyasi”, “2011-yil-kichik biznes va xususiy qiziqish bildirishmoqda. Alisher Navoiy nomidagi viloyat axborot-kutubxona markazida 2010-2011-oquv yili umumtálim maktablari uchun moljallangan darsliklar va oquv-uslubiy qollanmalarining ixtisoslashtirilgan kórgazma-yarmarkasi ochildi. Bugingi yoshlar huquqiy masalalar, ixtisodiyot soxasiga oid adabiyotlar bilan hám muntazam tanishib bormoqdalar. Kitobxonlar tomonidan yangi adabiyotlarga bolgan talab ortib bormoqda. Kitobxonlar ortasida muntazan ravishta anketa sorovnomalarini ótkazamiz. Kitobxonlarning taxlillariga, kutubxonaga

nima maqsadda kelishlari, qaydi adabiyotlarga qiziqishlari órganiladi. Kitobxonlarning óz dunyo qarashini kengaytirish, mashg'ulot va imtixonlarga tayorgarlik kórish uchun, malumot olish, koproq bilish, ilimiy ish yozish uchun qanday adabiyotga qiziqishlari taxlil qilindi. Foydalanuvchilar, asosan Prezident asarlari, "Ózbekiston milliy inciklopediyasi" tarixiy, siyosiy, detektiv adabiyotlar, turli fanlarga oid adabiyotlarga foydalanayotganliklarini malum boldi.

Bosma vaqtli nashrlar bólimida respublikamizda chop etiladigan gazetalardan "Xalq sózi", "Ózbekiston ovozi", "Ózbekiston adabiyoti va sanati", "XXI asr", "Darakchi" va jurnallardan "Saodat", "Jahon adabiyoti", va boshqa nashrlar foydalanuvchilar etiborlaridadir.

Kutubxona texnologiyalarini avtomatlashtirish borasidagi yangiliklar foydalanuvchilarning mukammal malumot olishlarini táminlash bilan birga, manaviyatini yuksaltirish, milliy qadiriylar hamda merosimizni órganish targ'ib qilishga ham xizmat qilmoqda. Kutubxonlarimiz elektron kataloglardan ham foydalanmoqdalar, bu esa qisqa vaqt oralig'ida katta hajmdagi axborotlarni kórib chiqish va kerakli adabiyotni tanlab olishga imkon beriladi. Markaz foydalanuvchilarining asosiy qismi talabalar, maktab oquvchilari, har xil kasbtagi ishchilar tashkil qiladi. Kutubxonlar, shu jumladan, kutubxona xodimlarning ehtiyojlarini qondirish uchun texnik vositalar o'rnati'lgan. Foydalanuvchilarning ehtiyojlarini xisobga olgan holda, kutubxona ichki xizmati yangi texnik vositalar bilan jihozlangan. Kompyuter va Internet axborot texnologiyalari ulardan foydalanuvchi yoshlarni kutubxonlikka jalb etishning samarali usullaridan biri xisoblanadi. Axborot-kutubxona markazimizga kelgan foydalanuvchilar tola matnli elektron adabiyotlardan bemalol foydalanmoqda.

Axborot-kutubxona markazining maqsadi bitta: fond orqali, "Ziyonet va "Internet", nusxa kushirish, diskka ótkazish, malumotlarni fleshkaga tashlash texnikalari orqali kitobxonlar ehtiyojini qondirishdan iboratdir.

Zamonaviy tipdagi axborot-kutubxona xizmatining asosiy maqsadi-fondini yangi adabiyotlar bilan boyitib borish, kitobxonning talab-ehtiyojlarini qondirishdir. Kiritilgan elektron darsliklar fondini boyitish, kitobxonlarning vaqtini tejash maqsadida ularga qulay sharoitlar yaratish, baxtdan yutush maqsadida olinayotgan axborotlarning asl nusxalaridan foydalanish imkoniyatini yaratib berish uchun zamonaviy kompyuter texnologiyalariga egamiz.

Zamonaviy kutubxonni tarbiyalashda, shubxasiz, zamonaviy axborot texnologiyalarining orni katta. Insonning axborotlar olamidán neshog'li muvaffaqiyatli foydalana olishini uning kitob óqish malakasi va kónikmalarini bilan belgilanadi.

Yangi kutubxona binolarining qurilishi oki mavjudlarining rekonstrukciya qilinishi hozirgi axborotlar muxitida kutubxonalar oldiga qoyilgan talablarni amalga oshirish uchun eng qulay shart-sharoitlar yaratadi. Zamonaviy kutubxonalarda joriy

etilyotgan yangicha xizmat kórsatish shakillaridan quyidagilarni kórsatish mumkin: bibliografik va matniy axborotlarni telekommunikacion yol bilan yetkazib berish: eng kób sóraladigan davriy nashrlar mazmuni haqida taxliliy axborot berish: axborotlarni foydalanuvchilarga ular uchun eng qulay har qanday shaklda (bosma, SD, online) yetkazib berish: biznes-axborot va yangi binolardagi barcha kutubxonalar imkoniyotlarini sheklangan kishilarga ham zamonaviy texnika, telekommunikacion va maxsus asbob-jihozlar vositasida xizmat kórsatishini rejalashtiriladi.

Axborot-kommunikacion texnologiyalarining joriy etilishini kutubxonalar makonini tashkil etish soxasida yangicha ishlanmalarnio ham taqoza etadi. Yangi binolarda ijtimoiy, ommoviy chora-tadbirlarga aloqador maydonlarni anchagina kengaytirishga ham etibor qaratiladi. Televedeniye, radio, matbuat ishtirokidagi xilma-xil shakllari jamoatchilik hamda hukumat etiborini óziga jalb etadi, kutubxonalarning xizmat kórsatishining milliy markazlari sifatidagi maqomini yanada mustahkamlaydi. Tashrif buyuruvchilar uchun kórgazmalar, ushrashuvlar, koncertlar va boshqa tadbirlar uchun zarur bóladigan jihozlarni óz ichiga olgan ochiq zonalarni toliq shakillantirishka intilish kózga tashlanadi.

Yangi texnologiyalar kutubxonachilik tizimini shakillantirishning yangi konsepciyasini ham taqozo qiladiki, uning asosiy mohiyati axborotlarni foydalanuvchilarga tezkorlik bilan yetkazib berishtan iborat.

Qayd etish kerakki, óz-aro bir-biriga bog'lik vazifalar kompleksi tarzidagi kutubxona binolarini tashkil etishning yahlit konsepciyasini yaratish borasida daslabki qadamlar qoyilmoqta. Kutubxona xizmatining bevosita kutubxona binosini tashkil etish sifatiga bog'likligi haqidagi xulosa principial jihatdan muhim.

Adabiyotlar tizimi:

1. Narzulla Boymurodov. Rahbar psixologiyasi: Oliy ta'lim, xalq ta'limi, sog'liqni saqlash, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi boshqarmalarining ma'muriy xodimlari uchun qo'llanma. – T.: Yangi asr avlodi, 2005.
2. Психология профессиональной деятельности: Лекции “в помощь преподавателю” / Под. общ. ред. А.А.Деркача. – М.: Изд-во РАГС, 2006.
3. Ганиева Д.А. Таълим максадларини амалга оширишда ахборот-ресурс марказларининг роли.-Т. Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2009.-332 б.
4. Ганиева Д.А. Ахборот-ресурс марказлари унда янги лойиха ва тажрибалар умумлаштирилади // Маърифат.-2011.-№12.-С.10
5. Ганиева Д.А. Ахборот-ресурс марказининг ташкилий ва методик фаолияти кандай олиб борилади. Услубий тавсиялар Таълим менеджменти.2007.-№5.-С.37-43